Stručni rad

Strategijsko čitanje

Alenka Petrič

OŠ Karla Destovnika - Kajuha, Ljubljana

Sažetak

Vještina čitanja smatra se jednim od značajnih čimbenika koji utječu na uspjeh u školi i kasnije u životu. Pri tome značajnu ulogu u učenju i čitanju imaju strategije čitanja, a posebice metakognitivne strategije. Zbog važnosti poznavanja strategija čitanja jedna od temeljnih zadaća učitelja jest poučavanje učenika strategijama. Time će pomoći učeniku ne samo da bolje razumije tekstove koje čita, već i da lakše i bolje pamti informacije iz pročitanih tekstova, odnosno da lakše uči.

Ključne riječi: čitalačke sposobnosti, izloženost jezicima, jezična vrsnoća, postojeća znanja, razumijevanje pročitanoga, strategije čitanja

1.Uvod

Čitanje je danas područje istraživanja i u prirodnima i u društveno-humanističkim znanostima. Odnosno je najzamršenijih ljudskih vještina. Nastalo je istodobno s pojavom pisma. Bez pisma i pisanja nema čitanja, ali čitatelj ne mora znati pisati da bi mogao čitati. Školovanjem se te vještine uče zajedno i smatraju se povezanima. Ljudi se doživotno obrazuju upravo čitajući jer uče i saznaju ono što nikada nisu čuli ni iskusili. Čitanje je umna djelatnost kojom se nizovi pismena prevode u riječi i smislene rečenice. Ovo je jedini najzapaženiji izum u povijesti; mogućnost je zabilježbe prošlosti samo jedna od njegovih posljedica.

Čitanje je iskustvo. Životopis je svake pismene osobe trajno obilježen onime što smo i kada pročitali pa postajemo u neku ruku onime što smo čitali. Čitanje je moguće zato što nam se mozak prilagođava podražajima koje prima preko osjetila. Čim naučimo čitati, mozak nam je zauvijek promijenjen i na tjelesnoj i na umnoj razini. Moždane se stanice povezuju različito zavisno od jezika i pisma.

2.Novija shvaćanja razumijevanja

Novija shvaćanja razumijevanja pri čitanju opisuju »konstruktivno reaktivnog« čitatelja koji pažljivo raspoređuje kognitivne resurse tijekom čitanja [2]. Strategijsko čitanje pozitivno je povezano s razumijevanjem pri čitanju i uspješnim učenjem [4] [2]. Strategije čitanja su kognitivna oruđa koja se mogu koristiti selektivno i fleksibilno. Paris, Wasik i Turner (1996) kategoriziraju strategije čitanja s obzirom na to koriste li se prije, za vrijeme ili nakon čitanja teksta. Neke strategije, kao što je pregledavanje nadolazećeg ili već pročitanog teksta, mogu se koristiti u svim fazama čitanja. Strategije koje čitatelj može koristiti prije čitanja teksta odnose se na pregledavanje teksta, slika, naslova i podnaslova. Cilj je tih strategija aktivacija postojećeg znanja i predviđanje nadolazećeg teksta.

Autori razlikuju tri osnovne skupine strategija koje čitatelji koriste tijekom čitanja i odnose se na identifikaciju glavne ideje, stvaranje zaključaka i pregledavanje teksta. Odrasli, vješti čitatelji uglavnom automatski pronalaze glavnu ideju u tekstu, no dvanaest i trinaestogodišnjacima to još uvijek predstavlja problem. Osim što treba identificirati glavnu ideju, čitatelj za vrijeme čitanja treba donijeti niz zaključaka koji mu omogućavaju konstrukciju značenja i čine tekst smislenim. Također, za vrijeme čitanja teksta čitatelj može pregledavati prethodni i nadolazeći tekst, odnosno vraćati se na poglavlja koja nije razumio ili preskočiti dio teksta koji mu se čini nevažnim. Nakon čitanja, čitatelj bi trebao razmisliti o onome što je pročitao, zauzeti osobni stav prema sadržaju, zaključiti je li postigao cilj. Dobri čitatelji također mogu kritički procijeniti je li tekst dobro napisan, zanimljiv ili sadrži li nove informacije. U ovoj se fazi neke strategije ponavljaju, npr. gledanje već pročitanog teksta, stvaranje zaključaka, ali neke su karakteristične samo za ovu fazu, kao što je sažimanje (Paris, Wasik i Turner, 1996).

Sažimanje je jedna od najučinkovitijih strategija čitanja i učenja. Sažimanje teksta zahtijeva od čitatelja da prepozna bit teksta, da procijeni važnost informacija u njemu te da ispusti nevažne informacije, a organizira i sažme one važne. Formuliranje sažetaka omogućava učenicima da povezuju informacije iz teksta međusobno, ali i s

prethodnim znanjem, te je posebno učinkovito kada učenici koriste vlastite formulacije. Sažimanje osim usmjeravanja na važne informacije u tekstu potiče i nadgledanje vlastitog razumijevanja. Nastojeći sažeti tekst, učenik može uočiti probleme s razumijevanjem što ga može potaknuti na upotrebu učinkovitijih strategija (Winne i Hadwin, 1998).

Stručnjaki naglašavaju važnost znanja o strategijama i reguliranja njihove upotrebe. Čitateljeva svjesnost o vlastitim razmišljanjima tijekom čitanja pokazuje kako on planira, nadgleda, evaluira i rabi dostupne informacije u nastojanjima da razumije što čita. Ta se svjesnost obično naziva metakognitivnom svjesnošću koja uz upotrebu strategija također uključuje metakognitivno znanje odnosno znanje o različitim vrstama zadataka i strategijama čitanja [3].

Razvoju čitateljske vještine pristupa se interdisciplinarno, sa stajališta pedagogije, psihologije, teorije književnosti, lingvistike, kulture, itd. Čitanje književnih tekstova ima različite potencijalne funkcije koje se mijenjaju shodno individualnim potrebama pojedinih čitatelja i njihovim promjenama te u vezi s društvenim okolnostima i potrebama [5]. Prema najkraćoj definiciji čitanje bi bila čovjekova sposobnost dešifriranja dogovorenog sustava znakova i shvaćanja poruke koju oni nose. Ono, dakle, uvelike ovisi o individualnom stupnju postignutih kognitivnih, socijalnih i emocionalnih vještina. Kada se najjednostavnije želi podijeliti vrste čitanja, onda se obično ističe čitanje radi zabave te čitanje radi dobivanja informacija i učenja. Čitanje radi dobivanja informacija utječe na motivaciju za čitanje radi zabave, a čitanje radi zabave (stečeno u ranoj dobi) pozitivno utječe na akademske vještine f6].

3.Pet kognitivnih procesa čitanja

Kako učenici u četvrtom razredu usvajaju neumjetnički tekst istovremeno razvijaju pet kognitivnih procesa:

- kognicija: spoznaja i prepoznavanje informacija iz teksta;
- pamćenje: zadržavanje i pohrana informacija;
- konvergentno mišljenje: zaključivanje;
- divergentno mišljenje: logičke, kreativne i stvaralačke ideje;
- kritičko mišljenje: vrednovanje teksta.

Pritomveć učenici uče kako postavljati ciljeve, kriterije te vrednovati svoj rad. Učenici znaju da čitanjem neumjetničkih tekstova usavršavaju čitanje, šire vokabular, traže nove spoznaje, a rješavanjem zadataka potvrđuju i razumijevanje teksta [7].

4.Zaključak

Najbolji je način poučavanja strategija čitanja metodom postupnog prenošenja odgovornosti. Učitelj najprije sam treba demonstrirati primjenu neke strategije i objasniti što i zašto to radi. Kod poučavanja strategije sažimanja učitelj treba objasniti učenicima što su glavne ideje i kako ih prepoznati te kako ih izraziti vlastitim riječima i onda na primjeru demonstrirati kako sažeti značenje nekog odlomka. Nakon demonstracije učenici sami trebaju napraviti sažetak, a učitelj daje upute. Osnovnoškolsko obrazovanje temelji na svladavanju vještina čitanja, pisanja, računanja i govora. Obrazovni sustavi neprestano prate u kojoj se mjeri te vještine razvijaju školovanjem i jesu li dostatne na tržištu rada u 21. stoljeću. U početnim se razredima osnovne škole stječe vještina tečnoga čitanja obukom i vježbom. Tečnost je čitanja sposobnost pouzdanoga prepoznavanja pisanih riječi, postizanje veće brzine i izražajnosti čitanja te dobro razumijevanje pročitanoga. Čitati se uči da bi se čitajući učilo. Taj je pomak s učenja čitanja na čitanje radi učenja veoma značajan jer postaje važan čimbenik u stjecanju znanja.

5.Literatura

[1.] Kolić-Vehovec S. (2013). Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
   a. https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/images/izdanja/citanje/04.html
[2.] Pressley, M. – Afflerbach, P., Verbal protocols of reading: The nature of constructively responsive reading, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1995.
[3.] Baker, L. – Brown, A. L., Metacognitive skills and reading, In P. D. Pearson, M. Kamil, R. Barr & P. Mosenthal (Eds.), Handbook of reading research, br. 1, 1984, White Plains, NY: Longman, str. 353–394.
[4.] Alexander, P. A. – Jetton, T. L., Learning from text: A multidimensional and developmental perspective, u: M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson & R. Barr (ur.), Handbook of reading research, LEA, Mahwah, NJ, br. 3/2000, str. 285–310.
[5.] Grosman, Meta, U obranu čitanja, Čitatelj i književnost u 21. stoljeću, Zagreb, 2010.
[6.] Stričević, Ivanka, Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica: uloga knjižnica u poticanju funkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka, Čitanje – obaveza ili užitak, Zagreb, 2009, str. 41–49.
[7.] Mlakar Šušek S. (2019). Učenje čitanja i strategije u ranom poučavanju. Maribor, Slovenija: Osnovna škola bratov Polančičev.